

förslaget skulle innebära.

Wellin ogillade högeligen epitetet kvinnosakskvinnna, trots att hon under många år var starkt engagerad i bl.a. högerns Centrala kvinnoråd, det som senare skulle bli dagens Moderata kvinnoförbund. För henne var det viktiga att i samarbete med männen vinna förståelse för kvinnornas önskemål.

Stark lojalitetskänsla

"Framst tänker och handlar jag som svensk medborgare, närmast som högerman och först i tredje rummet känner jag mig som kvinnornas representant", hävdade hon i en intervju 1929 i Medborgaren. Så var det nog. Trots en stark lojalitetskänsla pläderade hon ibland mot det egna partiet som i frågor om bemanningen inom sinnessjukvården eller införandet av ett moderskapsstöd där

hon ägde djup sakkunskap.

Stina Nicklasson återger en festlig ögonvittnesskildring av Bertha Wellin i full aktion i andra kammaren, skriven av en både respektfull och road syster: "Hon lägger numera säkert inte an på att vara förtjusande kvinnlig." Att motståndaren denna gång var partikamraten, vice talmannen och greven Raoul Hamilton, som hon "tvärsäkert undervisade" visar Bertha Wellins självständighet och fasta tro på sin egen erfarenhet.

Färgstark kvinna

Boken slutar 1936 då Bertha Wellin gav tillkänna att hon inte skulle kandidera inför höstens val. Den ger en utomordentlig bild av en kunnig, engagerad och färgstark kvinna samtidigt som den förmedlar en både tänkvärd och spännande bild av denna tids politiska liv.

NILS ANDRÉN:

INRIKES UTRIKESPOLITIK — ANAKRONISM ELLER VERKLIGHET?

Vilken roll spelar utrikespolitiken i det inrikespolitiska maktspelet och vilken roll borde den få spela? Båda frågorna kan ställas, också den senare.

Blotta misstanken att rikets säkerhet kan vara en insats i inrikespolitiken är en uppenbar kränkning av den gamla doktrinen om enighet som ett styrkebälte i säkerhetspolitiken. Kravet på nationell enighet kan dock komma i konflikt med partidoktriner, baserade på ideologiska värderingar. Frestelsen att partitaktiskt utnyttja också en utrikes fråga kan bli för

---

Utrikespolitiken som slagfält, av Ulf Bjereld och Marie Demker, 1995.

stark för det parti som tror sig kunna vinna fördelar. Inrikespolitiskt kan utrikespolitik ta sig uttryck i angrepp för bristande lojalitet, för oenighet och för avvikelser från den rena läran. När kravet på renlärighet är förankrat i opinionen, kan det utnyttjas med partistrategisk fördel.

Det finns kända exempel. Jarl Hjalmarsson straffades 1959 av regeringen Erlander för att ha tagit upp frågan om Bornholms försvar och kritiserat Sovjetunionens ledare. Carl Bildt uppväckte mer än tre decennier senare Olof Palmes vrede, då han reste till Washington för att berätta om ubåtskyddskommissionens betänkande om kränkningar av svenska vatten. Moderaterna utnämndes till säkerhetsrisk.

Utrikespolitiken har blivit "ett legitimt politiskt slagfält för såväl ideologiska som strategiska strider mellan de politiska partierna", säger Ulf Bjereld och Marie Demker. Hur slagfältets olika arenor, från den breda opinionen till den slutna eliten, ser ut har de försökt kartlägga i sin bok *Utrikespolitiken som slagfält*. Rikt punkten ligger i frågan: "Varför väljer de politiska partierna, trots värdet av inrikespolitisk konsensus i utrikespolitiska frågor och trots att endast få röster finns att vinna, att ibland ta offentlig strid om utrikespolitiken?"

Det gäller att mäta graden av politisering. I utrikesdebatterna har Bjereld/Demker som mått valt graden av polemik och kritik. De försöker också gradera "debattemperatur". Någon annan mätmetod än tyckande har de inte, och är väl knappast heller möjlig. Temperaturen

”

Jarl Hjalmar-son straffades 1959 av regeringen Erlander för att ha tagit upp frågan om Bornholms försvar och kritiserat Sovjetunionens ledare. Carl Bildt uppväckte mer än tre decennier senare Olof Palmes vrede, då han reste till Washington för att berätta om ubåtskyddskommissionens betänkande om kränkningar av svenska vatten. Moderaterna utnämndes till säkerhetsrisk

”

betydelse måste rimligen sättas i relation till hettan i politiken överhuvudtaget. Om denna generellt blivit hetare, vilket blev fallet när Olof Palme fick sätta sin prägel på den politiska debatten inom och utom riksdagen, blir genomslaget i den utrikespolitiska debatten endast en reflex av debattklimatet i stort.

Det finns olika slag av utrikes frågor. Bjereld/Demker skiljer mellan dem som präglas av nationellt intresse och av internationalism. Indelningen tycks utesluta att främjande av internationella ideal (internationalistisk politik) också kan fungera som ett instrument av relevans för nationell säkerhet. Många, bl a regering och riksdag, hävdar att internationalismen är ett medel för att skapa en fredligare värld. Lägg därtill att Sydafrika-, Chile- eller Vietnampolitiken kan tolkas som ett socialdemokratiskt instrument för

att markera avståndstagande från amerikansk politik, en psykologisk motvikt till Sveriges uppenbara koppling till västsidan. Troligen till en tid mera effektivt inför de egna väljarna än gentemot supermakterna. I så fall också ett uppenbart exempel på inrikes utrikespolitik.

Undersökningen innehåller både en bred översikt över utrikesfrågor som varit omstridda under efterkrigstiden och fyra fallstudier, som belyser olika typer av utrikespolitik: Debatten om alliansfriheten 1946-52, Sverige och Algerietkriget 1954-62, Bai Bang samt striden om utrikespolitiken 1982-85. Av dessa blev Algerietfrågan nätt och jämt en fråga i svensk politik överhuvudtaget.

Debatten om alliansfriheten gällde ett valt nationellt intresse; trots motsättningar mellan partierna blev frågan enligt författarna aldrig politiserad. Det fanns dock hela tiden en lågmält, kritisk och ibland bitvis dialog om säkerhetspolitiken, tydligen alltför dämpad för att falla in under politiseringsdefinitionen. Författarna har två förklaringar till den politiska återhållsamheten. Den ena att det borgerliga blocket höger-folkpartiet var splittrat. Inom båda fanns starka minoriteter som inte ville rubba den alliansfria politiken. Den andra att man avstod i vetskap om att socialdemokraterna (och rimligen även bondeförbundet) inte skulle tveka att ta strid. Författarna tycks dock, måhända av metodiska skäl, ha missat några faktorer.

Till dessa hör den ofta utsagda men alltid närvarande hänsynen till Finlands svåra läge. Tyngden av krigsårens säkerhetspolitiska enighetsdoktrin verkade

alltjämt. Jag minns ett självkritiskt uttalande på 1950-talet av innebörd att högern tyngdes av ett obefintligt regeringsansvar. I utrikespolitiken fanns alljämt spår av en koalitionsfunktion genom partiledaröverläggningarna. Kanske hade de berörda därtill fått titta i det facit som i dessa yttersta tider avslöjats av Wilhelm Agrell och som närmare granskats av Neutralitetspolitikkommisionen.

Författarna frågar om inte försvarspolitiken borde ha varit en ideologisk förutsättning för högern att ta strid? Traditionell ideologi och tillämpad politik sammanfaller inte alltid. En aldrig så ytlig blick på försvarsfrågans utveckling in på 1960-talet visar det absurda i en konflikt om denna med en så säkerhetspolitiskt medveten regering som den dåvarande socialdemokratiska.

Bai Bang, papperskombinatet i Vietnam, blev starkt partipolitiserad i spänningsfältet mellan socialdemokrater och moderater. Socialdemokraternas engagemang beskrivs som defensivt, mot moderaternas och centerns kritik. Bai Bang-projektet kunde dock ses som en förlängning av hela den kontroversiella Vietnampolitiken. Frågan kan vara värd att ställas om inte detta samband bakåt var avgörande för politiseringen. Att ett så stort stöd åt det kommunistiska Nordvietnam måste utmana inte bara moderaterna var självklart.

Striden om säkerhetspolitiken 1982-85, blev starkt politiserad, åter med socialdemokrater och moderater som huvudaktörer. Den rubriceras som "Rivna broar och knivar i ryggen", båda ur indignerade Palme-citat i debattens hetta. De speglar stämmningsläget i den polemiska debatten kring de aktuella, öst-riktade frågorna — ubåtskränkningar, gränsdragning i Östersjön, kärnvapenfri zon i Norden och korridor genom Europa.

Inget självändamål

Under det tidiga 1980-talet tyngdes moderaterna inte längre av det obefintliga regeringsansvaret, som högern trettio år tidigare. "Enigheten har ett värde men är inget självändamål", noterade Ulf Adelsohn. Liknande citat också från Olof Palme visar att enighetskravet börjat minska i styrka som ett användbart argument. Stridens verbala våldsamt, egentligen utan motsvarighet i vår moderna historia, gör den egentligen till det enda verkligt slående exemplet på utrikespolitik som slagfält.

En småstat brukar vara känslig för internationella maktkonstellationer. Historiskt har Sverige varit försiktigt, både under andra världskriget och de kritiska åren därefter. Hurdant var det internationella läget vid början av 1980-talet? Var det en akut situation full av hotfyllda spänningar? Eller var den egentligen ofarlig? Författarna målar upp en situation fylld av spänningar, med kärnvapenhot och ubåtskränkningar. Att den inrikespolitiska debatten tilläts bli så häftig, antyder dock att det "nya kalla

kriget" inte uppfattats som ett reellt hot mot Sveriges säkerhet, än mindre som ett krigshot. Situationen medgav taktlös öppenhet, också gentemot Sovjetunionen.

Frågor utanför ramen är både vad mediautvecklingen och generationsskiftet betytt för tonen i den politiska debatten, inte bara om säkerhetspolitiken. De båda huvudaktörernas, Olof Palmes, och hans växlande motståndares polemiska och mediala begåvning, understryker personligheternas betydelse.

Författarna gör distinktionen i olika sammanhang mellan att söka strid och att ta strid. Normalt är det moderaterna (ibland också folkpartiet), som söker och socialdemokraterna som tar. Egentligen är distinktionen inte så anmärkningsvärd. Att söka strid anses vara att kritisera, att ta strid att besvara kritiken. Det är den normala funktionsfördelningen mellan opposition och regering i en parlamentarisk demokrati. Frågan kan också ställas om konklusionerna inte påverkar undersökningens kriterier. Strid kan sökas på flera sätt, inte bara genom oppositionell kritik. En regering som lägger fram ett utmanande förslag kan betraktas som den offensiva parten, lika mycket som eller mer än de oppositionspartier som kritiserar.

Sitta still i båten

En generell invändning är att den internationella arenans strategiska villkor får för liten plats i fallstudierna. Mot uppfattningen att partierna under kris och oro skall "sitta stilla i båten", ställer författarna frågan om "spänning i systemet medför

att partierna känner sig manade att driva sin linje hårdare än under perioder av avspänning". Svaret är inte helt tydligt. Det är bl a att "det nationella intressets återhållande effekt på politisering av utrikesfrågorna har försvagats". En välgrundad misstanke kan, som redan antytts, vara att havet egentligen inte kändes så hotfullt, när partierna bröt mot regeln att sitta stilla.

Inrikespolitiska fördelar

Slutsatsen att talet om "Inrikes utrikespolitik" numera är anakronistiskt är tvärsäkert men kan vara förtjänt att synas. Frågan är om författarna kunnat visa om, hur och varför inrikes utrikespolitik är inte detsamma som utrikesfrågornas politisering på de olika demokratiska arenorna. Den föreligger först om frågorna tas upp för att vinna inrikespolitiska fördelar av det ena eller det andra slaget. Anakronism borde i så fall innebära att partistrategiska motiv inte längre är intressanta. En sådan slutsats drar dock inte författarna. Tvärtom. De inpräntar

att "för en förklaring av de enskilda frågornas politisering är emellertid — utöver de ideologiska förutsättningarna — väljarstrategiska och medlemsstrategiska förutsättningar nödvändiga villkor för att ett parti skall söka strid och få en politisering till stånd". Förvisso. Socialdemokraterna adopterade Vietnamfrågan för att hålla samman sitt eget parti.

Vallokomotiv

Miljöpartiet använde EU-frågan — och neutralitetspolitiken — som vallokomotiv vid riksdagsvalet 1994. Etc, etc. Det enda som kan kallas anakronistiskt blir till slut föreställningen att det är fel att sätta partinyttan framför den utrikespolitiska vagnen. Tyvärr.

Bokens främsta intresse ligger i dess karaktär av ett metodiskt experiment och dess belysning av utrikespolitikens inrikespolitiska villkor. Något väsentligt, nytt bidrag till kunskapen om den svenska utrikespolitiken har jag inte kunnat finna.

HELENA RIVIÈRE:

BALKAN BETYDER BERG

En krigsreporter på Balkan som inte är konvenabel, varför känns det så befriande? Efter allt moraliserande på makronivå, efter allt krav på internationellt ansvar, är det här en historia som

kryper närmare själva gåtan, kriget utan själ, kriget där instinkterna har släppts loss, stamkriget, rivaliteten. Ansvaret hamnar närmare dem som faktiskt mördar och föröder. Skildringen blir strävare. Sannare, skulle jag vilja säga. Inte